

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان نشست: نظام بین الملل، تحولات منطقه‌ای و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

شناسنامه نشست	
واحد برگزار کننده نشست:	دانشکده حقوق و علوم سیاسی
مسئول نشست:	دکتر شجاع احمدوند (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۳/۱۱/۱۲ و ۱۳۹۳/۱۲/۱۱
اعضای هیأت علمی:	دکتر حسین سلیمی (عضو هیئت علمی و رئیس دانشگاه علامه طباطبائی)، دکتر محمدباقر خرمشاد، دکتر ماندانا تیشه‌یار (اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)، دکتر ناصر هادیان (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، دکتر حمیرا مشیرزاده (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، دکتر الهه کولائی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، پروفسور گلشن دیتل (استاد دانشگاه جواهر لعل نهرو هندوستان)، پروفسور انور عالم (استاد دانشگاه جامیلیا اسلامیا هندوستان و دانشگاه زیروه ترکیه)

شناسنامه نشست	
دکتر حسین امیرعبداللهیان (معاون عربی و آفریقا وزارت امور خارجه)، دکتر مهدی سنائی (سفیر جمهوری اسلامی ایران در روسیه)، آقای آندری مدودف (مدیر مرکز تکنولوژی سیاسی روسیه)، آقای ولادیمیر یوسیف (رئیس بخش قفقاز کشورهای مشترک المنافع / روسیه)	نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:
امنیت و همکاری منطقه‌ای و بین‌المللی	مسئله محوری نشست:
وزارت امور خارجه، شورای عالی امنیت ملی، کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی، نهاد ریاست جمهوری	سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:

همایش بین‌المللی «نظام بین‌الملل، تحولات منطقه‌ای و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» که دبیران علمی و اجرایی آن، دو تن از استادان گروه‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، دکتر شجاع احمدوند و دکتر علیرضا کوهکن بوده‌اند، با همت معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی و انجمن علمی روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی و حمایت و همکاری تعدادی از نهادها و مؤسسات علمی و فرهنگی (شامل مؤسسه مطالعات ایران و اوراسیا (ایراس)، مؤسسه پولیتیکال تکنولوژی روسیه، انجمن علوم سیاسی ایران، انجمن ایرانی روابط بین‌الملل، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، خانه اندیشمندان علوم انسانی، وزارت امور خارجه، مرکز مطالعات راهبردی خلیج پارس و مرکز مطالعات استراتژیک خاورمیانه) در تاریخ یازدهم و دوازدهم اسفندماه ۱۳۹۳ در سالن همایش‌های دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی برگزار شد.

به دنبال فراخوان این همایش، ۲۴۲ چکیده مقاله به دبیرخانه این همایش ارسال شد که پس از بررسی و ارزیابی از سوی کمیته علمی، ۱۷۲ چکیده مقاله مورد پذیرش قرار گرفت و از این تعداد، ۹۲ مقاله دریافت شده که ۳۰ مقاله از استادان و ۱۰ مقاله از دانشجویان در قالب سخنرانی و ۳۰ مقاله برای ارائه به صورت پوستر در روز همایش انتخاب شدند. چکیده همه مقالات پذیرفته‌شده نیز در یک مجموعه به چاپ رسید و در روز همایش در اختیار

شرکت‌کنندگان قرار گرفت. متن کامل مقالات پذیرفته‌شده نیز در قالب مجموعه مقالات همایش به‌زودی منتشر و تقدیم علاقه‌مندان خواهد شد.

در روز همایش علاوه بر پژوهشگرانی که مقالات آن‌ها پذیرفته شده بود، شماری از سیاست‌گذاران، صاحب‌نظران، نویسندگان و مسئولان علمی و فرهنگی داخل و خارج کشور از جمله جناب آقای دکتر حسین امیرعبداللهیان (معاون عربی و آفریقایی وزارت امور خارجه)، جناب آقای دکتر مهدی سنایی (سفیر جمهوری اسلامی ایران در روسیه)، جناب آقای دکتر حسین سلیمی (رئیس دانشگاه علامه طباطبائی)، جناب آقای دکتر محمدباقر خرمشاد (رئیس پیشین سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی) و نیز چند تن از برجسته‌ترین صاحب‌نظران و پژوهشگران از کشورهای آلمان، روسیه، تاجیکستان، افغانستان، ترکیه، هندوستان، اوکراین و صاحب‌نظران برجسته علوم سیاسی و روابط بین‌الملل از دانشگاه‌های معتبر ایران در این همایش حضور داشتند.

در این گزارش کوشش شده است مطالب مطرح شده در سخنرانی‌ها و مقالات این همایش، به‌گونه‌ای استخراج و تنظیم شوند که امکان کاربرد آن‌ها در امر سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اقدامات اجرایی برای نهادها و مسئولین ذی‌ربط، به‌ویژه وزارت امور خارجه فراهم شود. به این منظور این گزارش در سه محور اصلی تنظیم شده است: در محور نخست، تحولات نظری در عرصه جهانی و ضرورت توجه دستگاه سیاست خارجی به آن‌ها مورد تأکید قرار گرفته است؛ در محور دوم، وضعیت تحولات خاورمیانه و شیوه‌های برخورد دستگاه دیپلماسی کشور با این تحولات، بحران‌ها و مسائل در حوزه خاورمیانه مورد تأکید قرار گرفته است؛ در محور سوم پیشنهادهایی برای چگونگی تعامل با کشورهای حوزه اوراسیا و آسیای مرکزی داده شده است.

توصیه‌های سیاستی

الف: تحولات جهانی و سیاست خارجی ایران

در این مورد صاحب‌نظران و پژوهشگران بر نکات زیر تأکید کردند:

۱. تلاش ایران برای گسترش اعتمادسازی و ایجاد روابط مناسب با جامعه جهانی در پرتو سیاست تعامل سازنده با غرب و توسعه روابط همه‌جانبه سیاسی - اقتصادی با روسیه و قدرت‌های آسیایی، نمادهایی از سیاست واقع‌گرایانه ایران، به‌شمار می‌رود.
۲. توسعه روابط با جامعه جهانی، به معنای اتکا به قدرت‌های غرب و شرق و کنارگذاشتن اصل انقلابی استکبارستیزی نیست، بلکه الزامات جغرافیای سیاسی ایران، شکل‌گیری این فضای جدید، یعنی توسعه روابط با کشورهای گوناگون در چارچوب مصالح ملی را دیکته می‌کند.
۳. قدرت نرم که منبع آن دیپلماسی عمومی و فرهنگی است، یکی از مهم‌ترین نقاط اتکا در سیاست خارجی است و از آنجا که انقلاب اسلامی ایران، انقلابی فرهنگی با مبدأ و اهداف فرهنگی است، سیاست‌های آن در وادی دیپلماسی عمومی و فرهنگی جای می‌گیرد و این راهکاری است برای خنثی کردن فشارهای بیرونی و کاهش خشونت میان جوامع همسایه.
۴. مؤلفه‌های قدرت نرم ایران به‌مثابه ابزارهای دیپلماسی عمومی و فرهنگی از این قرار هستند: ۱. دین اسلام (منبع گفت‌وگوی ادیان)؛ ۲. بهره‌مندی از رهبران کارزماتیک؛ ۳. تأکید بر ارزش‌های بشری شامل عدالت و مبارزه با ظلم و غیره؛ ۴. بهره‌گیری مناسب از ابزارهایی همچون رسانه، هنر و دانش؛ ۵. زبان پارسی.
۵. بر اساس رهیافت واقع‌گرایی انتقادی، انتظار می‌رود در دوران اعتدال، شاهد بازگشت واقع‌گرایی عمل‌گرایانه و اولویت یافتن رفاه اقتصادی مردم و استفاده از ابزار مذاکره به‌مثابه مهم‌ترین رویکرد در دیپلماسی ایران باشیم.
۶. در حوزه جهان اسلام نیز سه رویکرد مهم برای تغییر شرایط بحران‌زای فعلی پیشنهاد می‌شود: نخست، همکاری برای دموکراتیک‌سازی جوامع اسلامی به‌ویژه در حوزه

آموزش؛ دوم نقد علمی تاریخ جهان اسلام با هدف یافتن راهکارهایی برای همدلی بیشتر میان مسلمانان و سوم فراهم آوردن زمینه تعریف رابطه‌ای سازگاری‌جویانه میان دین و مدرنیسم به‌توسط اندیشمندان جوامع اسلامی.

۷. پیشنهاد می‌شود تلاش برای گسترش همکاری‌های بیشتر با کشورهای اروپایی، به‌صورت دوجانبه و چندجانبه، از اولویت‌های سیاست خارجی ایران در دوران نوین باشد.

۸. پیشنهاد می‌شود ایران نقشی امنیت‌ساز در مجموعه امنیتی پیرامون خود بازی کند و به سوی ساخت مجموعه‌های امنیتی مستقل با هویت‌های مشترک برود.

۹. و بالآخره، در بحث هسته‌ای، پیشنهاد می‌شود به جای همکاری گزینشی، به سوی همکاری همه‌جانبه پیش برویم.

محور دوم: تحولات خاورمیانه و شیوه برخورد دستگاه دیپلماسی کشور با آن‌ها

در این محور صاحب‌نظران و پژوهشگران ضمن اشاره به وضعیت حاد و بحرانی خاورمیانه و خطری که تداوم این وضعیت برای ثبات و امنیت مردم و دولت‌ها دارد، نکات زیر را مورد تأکید قرار دادند:

۱. به منظور با ثبات ساختن نظام سیاسی و ژئوپلیتیکی فعلی در خاورمیانه، به نظر می‌رسد طراحی معماری جدید امنیت در منطقه با مشارکت ایران، روسیه و ترکیه و شفاف‌سازی رویکردهای جدید، در قبال طرف‌های رقیب در کشورهای عربی ضرورت دارد.

۲. در مجموع، اهداف ایران در خاورمیانه را باید در موارد زیر در نظر گرفت:

۱. جلوگیری از شکل‌گیری کانون‌های تهدید علیه ایران؛

۲. پشتیبانی از فرایند بازگشت به گفت‌وگوهای صلح‌جویانه از دین در منطقه؛

۳. پشتیبانی از گروه‌های شیعی؛

۴. تلاش برای همکاری با سازمان‌ها و کشورهای گوناگون برای برپایی ثبات در منطقه.

۳. اختلافات مذهبی یکی از جدی‌ترین خطرهای موجود در خاورمیانه، پس از خیزش‌های

مردمی اخیر در کشورهای عربی بوده است. تأکید بیشتر بر همگرایی دینی و راه‌های عملی انجام آن مانند گفت‌وگوی علمی میان صاحب‌نظران کشورهای منطقه یک ضرورت است.

۴. عربستان و مصر مهم‌ترین کشورهای خاورمیانه عربی به‌شمار می‌روند. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود تلاش برای تنظیم هوشمندانه روابط میان ایران و این کشورها در سرلوحه سیاست خاورمیانه‌ای دولت یازدهم جای گیرد.

۵. تروریسم موجود در خاورمیانه، پدیده‌ای چندوجهی و بسیار قدرتمند است و یک کشور به‌تنهایی نمی‌تواند با آن رویارویی کند. انتظار می‌رود دستگاه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تلاش کند تا دیگر قدرت‌های منطقه‌ای را متقاعد سازد که از حمله داعش به کردستان عراق و انجام اقدامات غیربشر دوستانه ایشان عبرت بگیرند و استفاده ابزاری از گروه‌های تروریستی را کنار بگذارند و جبهه واحدی برای مبارزه با تروریسم تشکیل دهند.

۶. یکی از اصلی‌ترین پایه‌های شکل‌گیری تروریسم در خاورمیانه، برداشت ساده‌انگارانه عده‌ای غیرمتخصص (مهندس و پزشک) از منابع اسلامی است. رویارویی موفق با جریان‌های افراطی در خاورمیانه، بدون مواجهه فکری با این جریانات، ناممکن است. از این‌رو، استفاده از دیدگاه‌های علمی راستین اسلامی، شاید یکی از بهترین راه‌حل‌ها در این زمینه باشد.

محور سوم: تحولات منطقه اوراسیا و همسایگان آن و شیوه برخورد دستگاه دیپلماسی کشور با آن

در این محور صاحب‌نظران و پژوهشگران، ضمن اشاره به اهمیت منطقه اوراسیا و ظرفیت‌های اقتصادی و فرهنگی تعامل با این منطقه برای ثبات، امنیت، توسعه اقتصادی و فرهنگی مردم و دولت‌ها، نکات زیر را مورد تأکید قرار دادند:

۱. شرایط عمومی و کلی منطقه اوراسیای مرکزی و شکل‌گیری بحران‌های هویت و ملیت‌سازی، گونه‌ای از واگرایی‌ها را سبب شده است. در این میان، بحران اوکراین به

- مثابه فرصتی برای جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌آید که طی آن، تهران می‌تواند ابعاد و زوایای رویکرد سازنده خود نسبت به جهان را به نمایش گذارد و بدون جانب‌داری از هر یک از طرفین، به سمت موازنه ژئوپلیتیکی پیش رود.
۲. اهدافی که ایران باید در منطقه اوراسیا در نظر داشته باشد عبارت‌اند از:
۱. جلوگیری از شکل‌گیری کانون‌های تهدید علیه ایران؛
 ۲. گسترش زبان فارسی و تقویت عناصر فرهنگی مشترک؛
 ۳. برقراری روابط متوازن با کشورهای منطقه؛
 ۴. تلاش برای به‌دست آوردن سهمی از بازار منطقه؛
 ۵. تغییر تصویر ایران در دیدگاه افکار عمومی کشورهای منطقه و معرفی آن به عنوان کشوری امن با مردمی فرهنگ دوست؛
 ۶. پیگیری کاهش تعرفه‌های گمرکی برای صادرکنندگان ایرانی؛
 ۷. تسهیل قواعد دریافت روایید برای بازرگانان و گردشگران ایرانی در کشورهای منطقه اوراسیا.
۳. همکاری میان ایران و هند برای امنیت، ثبات و توسعه در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی، از اهمیت بالایی برخوردار است و گسترش این روابط توصیه می‌شود.
۴. از آنجا که تنش میان قدرت‌های بین‌المللی رو به افزایش است، در چنین وضعیتی به نظر می‌رسد قدرت‌های منطقه‌ای باید از یکدیگر پشتیبانی کنند، بر اختلافات غلبه کنند و به فصل مشترکی برسند که پیش‌شرط همکاری آن‌ها به شمار می‌آید. در این میان، مثلث ایران- روسیه- هندوستان می‌تواند طرحی برای از میان برداشتن موانع روابط دوجانبه این سه کشور باشد. تشکیل این مثلث همکاری برای حل بحران‌های افغانستان نیز ضرورت دارد. در نتیجه به منظور نائل گشتن به این هدف، همکاری ایران، روسیه و هندوستان در ایجاد نظام جدید امنیت منطقه‌ای اهمیت می‌یابد. ایجاد این نظام امنیتی جدید ممکن است و الزام دارد.
۵. تلاش برای شکل‌دهی به نهادهای منطقه‌ای و بازتعریف منافع مشترک ایران با کشورهای منطقه اوراسیا، می‌تواند زمینه نقش‌آفرینی فعال‌تر ایران در این عرصه را فراهم آورد.